

**ЖАЛПЫ БИЛИМ БЕРҮҮЧҮ ОРТО МЕКТЕПТИН VII-IX КЛАССТАРЫНДА
АЛГЕБРА КУРСУН ОКУТУУДА МААЛЫМАТТЫК КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮКТҮ
КАЛЫПТАНДЫРУУ**

**ФОРМИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРИ ИЗУЧЕНИИ
АЛГЕБРЫ В VII-IX КЛАССАХ СРЕДНЕЙ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ**

**FORMATION OF INFORMATION COMPETENCE IN TEACHING OF ALGEBRA
SUBJECT IN VII-IX CLASSES OF THE GENERAL EDUCATIONAL SCHOOLS**

Аннотация: Макалада компетенттүүлүк мамиленин негизинде жалпы билим берүүчү мектепте окуучулардын негизги компетенттүүлүктөрүн калыптандыруу маселеси жана предметтик компетенттүүлүктөр менен негизги компетенттүүлүктөрдүн байланышы каралды.

Аннотация: В статье рассмотрены проблема формирования у школьников ключевых компетентностей на основе компетентностного подхода в средней общеобразовательной школе, связь ключевых и предметных компетенций.

Abstract: The article discusses the formation of key competences of schoolchildren based on the competence-based approach in secondary school, the relationship of key and subject competencies.

Түйүндүү сөздөр: Компетенттүүлүк мамиле, компетенция, компетенттүүлүк, негизги компетенциялар, математикалык компетенциялар.

Ключевые слова: Компетентностный подход, компетенция, компетентность, ключевые компетенции, математические компетенции.

Key words: Competence approach, competence, competence, key competences, mathematical competence.

Учурда Кыргыз Республикасынын билим берүү системасын реформалоо жүрүп жаткан кезинде жалпы билим берүүчү мектептерде стандарттын талаптарын кызуу талкууга алышып, аларды аткарууга далалаттанып жатышкан мезгили. КР жалпы мектептик билим берүүнүн мамлекеттик стандарты (КР Өкмөтүнүн 2016-жылдын 15-ноябрындагы №590 токтомунун редакциясына ылайык) жалпы билим берүүчү мектептерде предметтик стандарттар, окуу пландары, окуу методикалык комплекстер кайрадан коомдун талабына ылайык өзгөрүүдө, б.а., компетенттүү мамилеге негизделүүдө. Өзгөртүүлөр менен кабыл алынган мамлекеттик билим берүү стандарттарында “компетенция”, “компетенттүүлүк”, “негизги компетенттүүлүк”, “предметтик компетенттүүлүк” ж.б. түшүнүктөрү кеңири колдонулат.

Компетенция (“competentia” деген латын сөзүнөн алынган) – бул билим аракети, инсандын алган билимин жана көндүмүн практикада пайдалануу, ачык эместик шарттарда чечим кабыл алып жана аларды ишке ашыруу жөндөмдүүлүгү.

Компетенттүүлүк – инсандын интегралдык мүнөздөмөсү, ал билимди, окуу жана турмуштук тажрыйбасын, шыктуулугун жана баалуулуктарын пайдалануу менен реалдуу турмуш кырдаалдарында пайда болгон маселелерди жана көйгөйлөрдү чече билүү жөндөмдүүлүгүн аныктайт.

Негизги компетенттүүлүк – окуучунун социалдык тажрыйбасына негизделип жана окуу предметтеринин негизинде жүзөгө ашырылган көп функциялуулукка ээ болгон предметтен жогору турган коомдук, мамлекеттик, кесиптик заказдарга ылайык аныкталган, ченелүүчү билим берүүнүн натыйжасы.

Предметтик компетенциялар – бул конкреттүү предметтик тармакта конкреттүү аракетти натыйжалуу аткаруу үчүн жана кууш адистик билимди, ар түрдүү предметтик билгичтикти, көндүмдү, ой жүгүртүү ыкмасын камтыган өзгөчө жөндөмдүүлүк [2,3-4-б.].

Жалпы мектептик билим берүү стандарттарында белгиленгендей, мурдагы билим берүү стандарттарындагы “билимдик мамиле” “компетенттүүлүк мамиле” менен алмаштырылууда. Сабакта калыптандыруучу билим, билгичтик жана көндүмдөрдү мугалим жана окуучулардын биргеликте жүргүзгөн иш-аракеттеринин негизинде жүргүзүлмөкчү. Окутуудан күтүлүүчү натыйжаларга мугалим мурдагы салттуу ыкмадан пайдаланып жетишпестен, окуучу өз алдынча максат коюп, аны ишке ашырууда долбоорлорду иштеп чыгып, окуу жетишкендиктерин өзү баалоо менен текшерип турууга жетишет, маалыматтын түрдүү булактарынан пайдалануу менен өзүнө керектүү маалыматтарды алып, аны талкуулап, өз пикирин жоро-жолдоштору менен мамиле түзүү аркылуу талкуулайт, башкалардын ой-пикирлерин угуп, аларга өзүнүн сунушун, оюн билдире алат.

Салттуу ыкма менен окутууда мугалим сабактын максатын өзү коюп, ал максатка жетүү үчүн пландаштырылган иш-аракеттерди жасап, айтып берүү менен бышыктоого даярдап келген көнүгүүлөрүн сунуштайт. Алардын аткарылыша өзү көзөмөл жүргүзөт. Мугалим сабакта башкы ролду ойнойт. Анын айткандарын окуучулар кайталашып, аткарууга даяр. Окутууга компетенттүү мамиледе окуучу мугалим менен катарлаш эле сабактын максатын аныктоого катышып, окутуунун аягына чейин аралашууга мүмкүнчүлүгү бар. Жалпы мектепте математиканы окутуу башка предметтер сыяктуу эле предметтик стандартка таянып окутулат [4].

КРнын жалпы билим берүүчү мектептери үчүн стандартта белгиленгендей, негизги компетенттүүлүктөр менен байланышты жүргүзүүгө таянат. Ал эми негизги үч компетенттүүлүк Кыргыз Республикасынын жалпы мектептик билимдин мамлекеттик билим берүү стандартында төмөндөгүдөй белгиленген:

Маалыматтык компетенттүүлүк өзүнө окуучунун заманбап маалыматтык технологияларды өздөштүрүү жараянын камтыйт, башкача айтканда математика сабагында биз адаттагыдай эле окуучу үчүн байкатпастан маалыматтык технологиялар менен иштөө ыкмаларына үйрөтүшүбүз керек. Окуучуну заманбап дүйнөнүн маалыматтык мейкиндигине ылайыкташууга даярдоо менен, сабактан сабакка «алгачкы булактардын» деңгээлин жогорулатуу зарыл.

Социалдык-коммуникациялык компетенттүүлүк топтор, коомчулук, айланасындагы адамдар менен коммуникациялык жана социалдык өз ара аракеттешүү көйгөйлөрүн ийгиликтүү чечүүгө багытталган, жалпысынан анын инсандык болмушунун өзгөчө мейкиндиктигин түзүү функциясын аткарат. Компетенттүүлүктүн коммуникациялык бөлүгү окуучунун коммуникация каражаттарына ээ болгондугун көрсөтөт. Окуучунун сабакта классташтары менен баарлашуусу, алар үчүн материалды чечмелеп бере алуусу зарыл, б.а., математика сабагында коммуникациялык ыкмаларды колдонуу окуучуну социумда өзүн реализациялашына даярдайт. Компетенттүүлүктүн социалдык бөлүгү жарандык-коомдук ишмердүүлүктө, социалдык тармакта, үй-бүлөлүк мамилелер жана милдеттер тармагында, экономика жана укуктук суроолорунда, ошондой эле кесиптик өзүн-өзү аныктоодо окуучу тарабынан билим жана тажрыйбага ээ болуусун болжолдойт, б.а. бул компетенция окуучулар кийинки жашоосунда түзмө-түз пайдалана алган предметтик билим, билгичтик, көндүмдөрүнө ээ болуусун билдирет. Мектепте математика сабагында гана балдар санаганды, эсептегенди, ченегенди ж.б. үйрөнүшөт. Ошондуктан базалык билгичтиктерди дайыма бышыктап, өркүндөтүп, текшерүү зарыл.

Өз алдынча уюштуруу жана маселелерди чечүү компетенттүүлүгү. Бул компетенттүүлүк окуучунун белгилүү учурдагы турмуштук кырдаалында кереги тийген ишмердүүлүктүн ыкмаларына ээ болуусун билдирет жана денелик, руханий жана интеллектуалдык өзүн-өзү өнүктүрүү, эмоционалдык өзүн-өзү жөнгө салуу жана өзүн-өзү колдоо ыкмаларын өздөштүрүүсүнө багытталган. Бул жерде чыныгы объект болуп окуучунун өзү эсептелет. Ал жеке кызыкчылыгы жана мүмкүнчүлүгүнө жараша ишмердүүлүктүн ыкмаларына ээ болот, бул анын үзгүлтүксүз өзүн өзү таануусунда, заманбап адамга керектүү инсандык сапаттардын өнүгүүсүндө, психологиялык сабаттуулукту, ой жүгүртүүнүн жана жүрүм-турумдун маданиятын калыптандырууда

билинет. Ал үчүн окуучуга кийинки жашоосунда талап кылына турган маалыматты кабарлап туруу керек. Бул компетенттүүлүк инсандын өзүн-өзү өркүндөтүүгө да, социумду инсандын өркүндөтүшүнө да багытталган [1, 13-14-бб].

Жалпы билим берүүчү мектептерде математиканы окутууда негизги компетенттүүлүктөр менен предметтик компетенттүүлүктөрдүн байланышын түзүп окутуу талабы белгиленет. Ал эми маалыматтык компетенттүүлүктү калыптандырууда төмөнкү таблицаны эске алуу зарылдыгы келип чыгат (1-таблица).

1-таблица.

	Эсептөө	Аналитикалык функционалдык	Көрсөтмөлүү-образдуу	Статистикалык ыктымалдык
Маалыматтык	Аргументтин мааниси боюнча функциянын маанисин эсептейт.	Айлананы курчап турган сандык маалыматтан түрдүү чоңдуктардын арасындагы байланышты талдайт.	Маалыматты график түрүндө тургузууну жана графикти түзүүнүн бир нече ыкмаларын билет.	Функциянын графигинин координаталык тегиздикте жайгашуу ыктымалдуулугун билет.

Жалпы мектепте алгебраны 7-9-класстарда окутуу процессинде предметтик компетенцияларды, б.а. “Эсептөө”, “Аналитикалык-функционалдык”, “Көргөзмөлүү-образдуу”, “Статистикалык – ыктымалдуулук” компетенцияларын калыптандырууда негизги үч компетенттүүлүктөр менен байланыштыруу талабы аткарылат. Окутуудан күтүлүүчү натыйжага жетүү үчүн маалыматтык компетенциянын предметтик компетенциялар менен байланышын алгебраны окутуу аркылуу түзүүгө болот.

Аталган компетенттүүлүктөрдүн байланышын 7-9-класстарда “Функция, алардын түрлөрү жана графиктери” түшүнүктөрүн калыптандыруунун максаттарын, күтүлүүчү натыйжаларын КРнын жалпы билим берүү уюмдарынын 5-9-класстар үчүн математика боюнча предметтик стандартынан пайдаланып, 7-9-класс үчүн алгебра курсунда маалыматтык компетенцияны калыптандырууга болот [5].

“Функция” түшүнүгү 7- класс үчүн жаңы түшүнүк болуп саналат. Бул класстарда аларга маалымат катары түшүнүктүн практикалык маанисин, колдонулушун жеткиликтүү түшүндүрүү абзел. Бир чоңдуктун экинчи чоңдук менен түз байланышы практикадагы мисалдар менен келтирилет. $y = x^2$ жана $y = x^3$ функцияларын, алардын графиктерин тургузууну, аргументтин мааниси боюнча функциянын маанисин табуу, функциянын маанисин график боюнча табуу каралат. Ал эми 8-класста $y = \sqrt{x}$ жана $y = \frac{k}{x}$ функциялары жана алардын графиктерин түзүү маселелери каралат. 9-класста иррационалдык, көрсөтмөлүү жана логарифмалык функциялардын касиеттери жана графиктерин тургузуу маалыматтык компетенцияларын калыптандырууга багытталат. Мында 7-9-класстарда окуучуларды окутуудан күтүлүүчү натыйжа катары тиешелүү класстарда функциялардын аныктамасын билет жана алардын графиктерин тургуза алышат.

Демек, жалпы билим берүүчү мектептерде 7-9-класстарда алгебраны окутуу процессинде окуучулардын маалыматтык компетенцияларын калыптандыруу аталган түшүнүктөрдү берүү менен жүргүзүүгө туура келет.

Адабияттар:

1. КР жалпы билим берүүчү мекемелери үчүн математика боюнча предметтик стандарты. Бишкек; 2015.
2. Тагаева Д.А. Геометрияны 7-9-класстарда окутуу процессинде окутуунун жаңы ыкмасын колдонуу аркылуу окуучулардын чыгармачылык жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүү. ОшМУ Жарчысы, – Ош, 2015. № 4. –б.97-101

3. Турдубаева К.Т. Математика сабактарында компетенцияларды калыптандыруу
ОшМУнун Жарчысы, – Ош, 2015. № 4. –б.108-112